

**II БРЮСЕЛЬСЬКИЙ РЕГЛАМЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО
ПРИВАТНОГО ПРАВА ЄС: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
BRUSSELS II BIS AS A SOURCE OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW OF EU:
GENERAL CHARACTERISTICS**

Філіп'єв А.О.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національного університету «Острозька академія»*

У статті досліджується одне із основних джерел сучасного міжнародного приватного права (міжнародного цивільного процесу) ЄС – Регламент Ради ЄС № 2201/2003 від 27 листопада 2003 р. про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у шлюбних справах, а також справах про відповідальність батьків, який скасовує Регламент Ради ЄС № 1347/2000. Стаття містить характеристику основних положень цього Регламенту, а також проблем його застосування.

Ключові слова: джерела права ЄС; міжнародне приватне право ЄС; міжнародний цивільний процес ЄС; судова юрисдикція; визнання іноземних судових рішень; виконання іноземних судових рішень; регламент Ради Європейського Союзу.

В статье автором исследуется один из основных источников современного международного частного права (международного гражданского процесса) ЕС – Регламент Совета ЕС № 2201/2003 от 27 ноября 2003 г. о юрисдикции, признании и выполнении судебных решений по брачным делам, а так же по делам об ответственности родителей, который отменяет Регламент Совета ЕС № 1347/2000. Статья содержит характеристику основных положений этого Регламента, а так же проблем его применения.

Ключевые слова: источники права ЕС; международное частное право ЕС; международный гражданский процесс ЕС; судебная юрисдикция; признание иностранных судебных решений; исполнение иностранных судебных решений; регламент Совета Европейского Союза.

The article deals with one of the most important sources of EU Private International Law (International Civil Procedure) – Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and recognition and enforcement of judgments in matrimonial

matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000. The article contains characteristics of basic provisions of Regulation, and problems of its application.

Key words: sources of EU law; Private International Law of EU; International Civil Procedure of EU; jurisdiction; recognition of judgments; enforcement of judgments; regulation of Council of European Union.

Постановка проблеми. Задекларована Українською державою на законодавчому рівні мета приєднання до Європейського Союзу (надалі – ЄС) актуалізує необхідність глибокого дослідження системи спільного європейського права, важливе місце у якій займають норми міжнародного приватного права (надалі – МПрП), і, зокрема, міжнародного цивільного процесу. З огляду на це дослідження джерел права ЄС та досвіду їх застосування, а також перспектив впровадження (у тому числі шляхом рецепції) у вітчизняну правову систему є вкрай необхідним.

Стан дослідження. МПрП ЄС є об'єктом ґрунтовних наукових досліджень цілої низки зарубіжних авторів, серед яких варто виділити: Майкла Богдана, Питера Стоуна, Маріам Фрауденталь, Н.М. Юркову та ін. Українські дослідники також проводять дослідження у цій сфері. Успішним прикладом такого дослідження є кандидатська дисертація Черняк Ю.В. «Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України», захищена у 2006 р. в Інституті міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка [1]. Однак, незважаючи на це, актуальність подібних досліджень не зменшилась, а простір для наукових розробок вітчизняних вчених у цій царині і надалі залишається значним.

З огляду на це метою цієї статті є аналіз основних положень Регламенту Ради ЄС № 2201/2003 від 27 листопада 2003 р. про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у шлюбних справах, а також справах про відповідальність батьків, який скасовує Регламент Ради ЄС № 1347/2000 [2, с. 467-481] (надалі – II Брюсельський Регламент), вивчення досвіду його застосування з перспективи можливої рецепції окремих інститутів для вітчизняної правової системи.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що функціонування ЄС нерозривно пов'язане із реальним забезпеченням так званих «чотирьох свобод» (вільного руху товарів, капіталів, людей та свободи створення юридичних осіб), держави-члени ЄС із самого початку функціонування Союзу (та його попередників) зіштовхнулись із необхідністю гармонізації, а в подальшому, можливо, й повної уніфікації національних правових систем. Особливо це стосувалось МПрП, яке забезпечує правове регулювання значної частки правових відносин, що так чи інакше пов'язані із реалізацією названих свобод. Можна стверджувати, що без уніфікації принаймні основних інститутів МПрП (особливо тих, що становлять основу міжнародного цивільного процесу: визнання юрисдикції суду, який має розглядати справу, а також визнання та виконання рішень іноземних судів [3, с. 3]) функціонування спільного ринку – основи ЄС – є просто неможливим [4].

На сьогодні МПрП ЄС включає досить широке коло джерел, до яких, окрім міжнародних договорів (конвенцій), таких як, наприклад, Гаазькі конвенції, належать також акти, ухвалені органами ЄС. Зокрема, названий нами II Брюсельський Регламент, Регламент Ради ЄС № 44/2001 про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах від 16 січня 2001 р. (далі – I Брюсельський Регламент), Регламент Ради ЄС № 4/2009 від 18 грудня 2008 р. про юрисдикцію, право, що підлягає застосуванню та визнання і виконання судових рішень, а також співпрацю у справах, пов'язаних із аліментними зобов'язаннями (далі – III Брюсельський Регламент; при цьому таке скорочення не є загальноприйнятим та використовується виключно для цілей цієї статті) та ін. Особливістю усіх цих Регламен-

тів є те, що вони створюють норми МПрП, відокремлені від норм національного МПрП держав-учасниць ЄС [4].

Необхідність запровадження II Брюсельського Регламенту, норми якого є основним об'єктом дослідження у цій статті, була зумовлена тим, що I Брюсельський Регламент виключив частину цивільних справ з - під власної дії (див., п. 7 Преамбули та ст. 1 Регламенту), зокрема справи, що виникають із сімейних правовідносин. Частину цієї прогалини покликаний заповнити II Брюсельський Регламент. Так, в п. 7 Преамбули II Брюсельського Регламенту вказується, що дія регламенту охоплює цивільні справи незалежно від природи суду або трибуналу, майже аналогічно звучить п. 7 I Брюсельського Регламенту. Отже, обидва регламенти застосовуються до цивільних справ, проте предмет II Брюсельського Регламенту є спеціальним, більш вузьким, оскільки I Брюсельський Регламент застосовується до всіх цивільних справ, крім тих, які добре визначені. II Брюсельський Регламент як раз і охоплює частину цих добре визначених виключень.

Отже, відповідно до ч. 1 ст. 1 II Брюсельського Регламенту він застосовується до таких категорій цивільних справ: 1) щодо розлучення, встановлення режиму окремого проживання подружжя, визнання шлюбу недійсним; 2) щодо встановлення, здійснення, передання, обмеження та припинення батьківської відповідальності. Також необхідно звернути увагу на те, що п. 8 Преамбули вказує, що у цивільних справах щодо розлучення, встановлення режиму окремого проживання подружжя, визнання шлюбу недійсним II Брюсельський Регламент повинен застосовуватись лише щодо розірвання подружніх зв'язків, однак не може застосовуватись у справах щодо підстав розлучення, майнових наслідків шлюбу або ж інших супутніх питань. Що стосується правовідносин, пов'язаних із батьківською відповідальністю, то визначення меж застосування Регламенту до цих правовідносин видається більш складним.

По-перше, поняття батьківської відповідальності, яким оперує II Брюсельський Регламент, закріплене в п. 7 ст. 2, де вказується, що батьківська відповідальність означає сукупність всіх прав та обов'язків особистого чи майнового характеру щодо дитини, якими фізична або юридична особа наділена на підставі судового рішення, дії права або договору, що має юридичну силу. При цьому відповідно до п.п. 7, 9, 10 цієї ж статті вказане поняття включає права піклування (сукупність прав та обов'язків, пов'язаних із доглядом за дитиною, зокрема, визнання місця її проживання) та права доступу (включаючи можливість перевозити дитину із місця її проживання в інше місце на обмежені періоди часу). З метою уникнути суперечливих тлумачень європейський законодавець спеціально вказав, які саме правові відносини стосуються батьківської відповідальності (ч. 2 ст. 1 II Брюсельського Регламенту), а також чітко визначив, до яких він не застосовується, навіть незважаючи на те, що такі правовідносини можуть бути пов'язані із батьківською відповідальністю (ч. 3 ст. 2).

Тим не менше, поняття батьківської відповідальності залишається доволі широким, внаслідок чого виникає друга проблема, яка характеризує формальні межі застосування Регламенту: принаймні частина правовідносин, які охоплюються поняттям батьківська відповідальність, у багатьох державах-учасницях ЄС регулюються галузями публічного (зокрема, адміністративного) права, а тому спори, які виникають із таких правовідносин є не цивільними, а – адміністративними. З цього приводу

Європейський Суд Справедливості зайняв таку позицію: норми II Брюсельського Регламенту мають тлумачитись автономно від правової системи конкретної держави. На підставі цього в рішеннях у справах, де, наприклад, передання дитини на виховання до прийомної сім'ї національним правом розглядалось як адміністративний захід, Суд дійшов висновку, що спори, які виникають з такого передання є цивільними, а тому регулюються II Брюсельським Регламентом [5; 6].

Просторові межі застосування II Брюсельського Регламенту визначені п. 31 Преамбули, а також п. 3 ст. 2 та ч. 3 ст. 72. Отже, Регламент застосовується в усіх державах-членах ЄС, крім Данії, позиція якої щодо спільного європейського законодавства є традиційно обережною. Регламент набув чинності з 1 серпня 2004 р., проте його застосування розпочалося із 1 березня 2005 р., за виключенням частини статей технічного характеру, які почали застосовуватись одразу після набуття ним чинності (ч.ч. 1, 2 ст. 72).

Структура II Брюсельського Регламенту є подібною до структури I Брюсельського Регламенту та відповідає завданням, вирішення яких покладено в основу його розробки. Так, II Брюсельський Регламент складається з 7 глав: глава I визначає межі застосування Регламенту та основні поняття; глава II присвячена питанням визначення юрисдикції; глава III – питанням визнання та виконання судових рішень; глави з IV по VII – технічним питанням, вирішення яких необхідне для застосування Регламенту (напр., взаємодії держав-членів ЄС з питань батьківської відповідальності; особливості тлумачення окремих дефініцій у деяких державах-членах тощо), а також питанням дії Регламенту в часі, включаючи його співвідношення з іншими правовими інструментами ЄС.

Для правил визначення юрисдикції, що передбачені II Брюсельським Регламентом, є характерними наступні ознаки: 1) відсутність чіткої ієрархічності підстав визначення юрисдикції, яка характерна для I Брюсельського Регламенту; 2) наявність значної кількості альтернативних критеріїв для визначення суду, який володіє юрисдикцією для розгляду справи (хоча це не стосується справ, пов'язаних із батьківською відповідальністю, про що ми писатимемо нижче); 3) норми Регламенту побудовані таким чином, що можуть застосовуватись не лише до громадян ЄС, а й до осіб, які не мають відповідного громадянства, більш того, особа, яка звертається до суду, може навіть не проживати на території ЄС. Наявність цих ознак дозволяє створити досить гнучкий механізм визначення підсудності справи, що особливо важливо для делікатної сфери сімейних відносин.

Таким чином, ч. 1 ст. 3 вказаного Регламенту зазначає, що у справах про розлучення, встановлення окремого проживання та визнання шлюбу недійсним юрисдикцію щодо розгляду справи мають суди: 1) держави спільного громадянства подружжя (у випадку Великобританії та Ірландії їх спільного доміцилію); 2) держави спільного місця проживання подружжя; 3) держави місця останнього спільного проживання подружжя, за умови, що один з них продовжує проживати в цій державі; 4) держави місця постійного проживання відповідача; 5) у випадку спільної заяви держави місця проживання одного із подружжя; 6) держави місця постійного проживання особи, яка звертається до суду із заявою, за умови, що така особа проживає там не менше року до дня подання заяви; 7) держави місця постійного проживання особи, яка звертається до суду із заявою, за умови, що така особа проживає там протягом шести місяців до дня подання заяви та є громадянином цієї держави, або у випадку Великобританії та Ірландії там знаходиться її доміциль. Вказані суди можуть також розглядати зустрічні позовні заяви (ст. 4), а у випадку встановлення режиму окремого проживання в подальшому розглядати і пита-

ня щодо розлучення (ст. 5). На останок ч. 1 ст. 7 Регламенту фіксує можливість визначення підсудності справи на підставі законодавства держави-члена ЄС у випадку, якщо підсудність не може бути встановлена за допомогою норм Регламенту.

Питання визначення підсудності у випадках батьківської відповідальності регулюється дещо по-іншому, оскільки відсутня така кількість альтернативних підстав для встановлення юрисдикції суду, як у питаннях розлучення, встановлення режиму окремого проживання та визнання шлюбу недійсним. Більш того, європейський законодавець навіть вказав принцип, який покладено в основу такого регулювання: п. 12 Преамбули зазначає, що підсудність у справах щодо батьківської відповідальності повинна відповідати, в першу чергу, інтересам дитини. У зв'язку із цим правила визначення підсудності справ щодо батьківської відповідальності повинні відповідати критерію визначеності: справа підсудна суду за місцем постійного проживання дитини, і лише у закріплених Регламентом випадках особи, які несуть батьківську відповідальність щодо дитини, отримують можливість вибору суду на підставі договору.

Внаслідок цього ч. 1 ст. 8 II Брюсельського Регламенту проголошує, що справа підсудна суду тієї держави, де дитина постійно проживає на момент розгляду справи. Проте така побудова норми щодо визначення юрисдикції створює ризики, пов'язані із незаконною зміною місця проживання дитини, в тому числі з метою отримати переваги від зміни підсудності справи, яка неминуча у випадку зміни місця проживання дитини. У силу цього Регламент включає ст.ст. 9-11, присвячені різним аспектам визначення юрисдикції суду у випадках неправомірного переміщення дитини, внаслідок якого змінюється місце її постійного проживання. Загальний принцип, який відображений в усіх цих статтях передбачає, що протягом певного часу суд держави місця постійного проживання дитини продовжує володіти юрисдикцією у випадку неправомірного переміщення дитини в іншу державу.

Як вказувалося вище, як виключення, II Брюсельський Регламент допускає здійснення сторонами вибору суду для вирішення справи. Як впливає із назви, саме цьому питанню мала б бути присвячена окрема стаття: ст. 12 має назву «Угоди про підсудність» (*Prorogation of judgment*). Проте, як слушно вказує Майкл Богдан, ця стаття певним чином вводить в оману щодо предмету власного правового регулювання [7, с. 98]. Аналіз її положень вказує, що описані в ній інститути лише умовно можуть бути названі вибором суду на підставі угоди сторін.

Отже, ч. 1 ст. 12 II Брюсельського Регламенту передбачає, що коли судом розглядається справа щодо розірвання шлюбу, визнання його недійсним або окремого проживання подружжя, такий суд також вправі здійснювати розгляд будь-яких питань, пов'язаних із відповідальністю батьків, якщо вони пов'язані із заявою або позовом щодо перерахованих питань. Проте ця ж норма встановлює умови, за яких підсудність на її підставі є можливою: 1) принаймні один із подружжя повинен нести батьківську відповідальність щодо дитини; 2) юрисдикція суду в процесі розгляду справи в частині батьківської відповідальності прийнята подружжям та володільцем батьківської відповідальності в ясно та недвозначно виражений спосіб; 3) при цьому розгляд справи в частині батьківської відповідальності відповідає інтересам дитини. Як бачимо, елемент угоди (договору) виражається тут у тому, що виникнення юрисдикції поставлено у залежність від волевиявлення учасників справи, проте особливістю є те, що саме по собі таке волевиявлення не породжує виникнення юрисдикції, оскільки обмежено вимогами ст. 3 II Брюсельського Регламенту щодо визначення підсудності

справ про розірвання шлюбу, визнання його недійсним та встановлення окремого проживання, а також інтересами дитини. Більш того, стаття передбачає цілу низку додаткових умов, які зумовлюють необхідність закриття провадження у справі, відкритої на підставі визначення юрисдикції суду відповідно до ч. 1 ст. 12 (див. ч. 2 ст. 12). Відповідно до ч. 3 ст. 12 цього Регламенту юрисдикція суду у справах щодо батьківської відповідальності може виникати також у випадку, якщо юрисдикція суду в процесі розгляду справи в частині батьківської відповідальності прийнята подружжям та володільцем батьківської відповідальності в ясно та недвозначно виражений спосіб, однак лише за умови, що дитина має реально існуючий («substantial») – як вказано у англійській версії Регламенту) зв'язок із країною суду, що виражається в тому, що хоча б одна із осіб, які несуть батьківську відповідальність мають постійне місце проживання/місцезнаходження в країні суду, або дитина є її громадянином. Також мають бути враховані інтереси самої дитини.

Слід відзначити, що елементи вибору суду мають місце і у правилах визначення підсудності відповідно до ч. 1 ст. 15 II Брюссельського Регламенту, оскільки відповідно до п. а вказаної норми, як виключення, суд, що розглядає справу, в інтересах дитини та за умови наявності в неї реально існуючого зв'язку із іншою державою, може запропонувати сторонам передати справу на розгляд суду такої держави. Природно, говорити про повноцінний вибір суду сторонами в цій ситуації неможливо, оскільки ініціатива здійснення вибору виходить від самого суду, і, напевно, буде також пов'язана із можливістю укладення подібного роду договору в державі, суду якої пропонується передати розгляд справи. Разом із тим не можна не відзначити, що наявність такого інституту відображає характерні риси вибору суду, зміст яких полягає в автономії волі сторін, що надає їм можливість самостійно визначити юрисдикційний орган, що може вирішити спір, який виник між ними.

Крім того, ч. 2 ст. 9 вказаного Регламенту також застосовує на увагу, адже, по-суті, визначає підстави для застосування інституту *tacit prorogation* (мовчазного вибору суду, який здійснюється сторонами шляхом певних конклюдентних дій). Так, у цій статті зазначено, що у випадку, якщо особа, якій належить право доступу щодо дитини (а відтак і право визначати місце постійного проживання дитини), шляхом участі в засіданнях суду нового місця проживання дитини (який в силу положень ч. 1 ст. 9 не володіє юрисдикцією щодо розгляду справи) погодиться із юрисдикцією цього суду, останній набуває повноважень для розгляду справи. Проте якщо участь особи у засіданнях має на меті висловлення заперечення проти юрисдикції суду, така участь не може вважатись *tacit prorogation*.

Слід також звернути увагу на ст.ст. 13 та 14 II Брюссельського регламенту. Так, ст. 13 передбачає порядок визначення підсудності справи щодо батьківської відповідальності у випадках неможливості встановлення місця постійного проживання дитини (в тому числі щодо дітей-біженців або переміщених внаслідок заворушень у їх країні). У цьому випадку справа підсудна суду місця знаходження дитини. Ст. 14 ж встановлює, що, як виключення, у випадку неможливості встановити юрисдикцію суду на підставі ст.ст. 8-13, юрисдикція визначається на підставі національних процесуальних норм держави, в суді якої знаходиться справа.

II Брюссельський Регламент також включає розділ, присвячений проблемі одночасного розгляду справи декількома судами. Відповідні положення закріплені в розділі 3 глави II. Загальне правило при цьому встановлено ст. 17 цього розділу, яка передбачає, що суд, який розглядає справу, однак не має юрисдикції на це, повинен самостійно відмовитись від розгляду справи на користь

того суду, який наділений юрисдикцією. Крім того, ст. 19 проголошує, що у випадку відкриття судами двох різних держав провадження у справах між тими ж сторонами щодо одного і того ж предмету, суд, який відкрив справу пізніше, має зупинити провадження до моменту підтвердження першим судом своєї юрисдикції.

Правила визнання та виконання іноземних судових рішень закріплені в главі III II Брюссельського Регламенту. Так, відповідно до ч. 1 ст. 21 II Брюссельського Регламенту визнання рішення суду держави-учасниці ЄС з питань, які врегульовані цим Регламентом, не потребує спеціальної процедури. Разом із тим, ст.ст. 22 та 23 передбачаються підстави, які унеможливають визнання іноземного судового рішення: до них, зокрема, належать явне порушення публічного порядку держави (яке однак відповідно до ст. 24 не може стосуватись питань визначення юрисдикції), в якій здійснюється визнання, або неповідомлення належним чином відповідача про розгляд справи тощо. Наведені підстави є спільними для відмови у визнанні як рішень щодо розлучення, встановлення режиму окремого проживання та визнання шлюбу недійсним, так і для рішень щодо батьківської відповідальності. Проте слід зробити застереження, що, незважаючи на наявність спільних підстав, є й відмінні, при цьому перелік підстав відмови щодо рішень у справах батьківської відповідальності є дещо ширшим (див. ст. 23). Крім того, за жодних обставин рішення не може переглядатись по суті (ст. 26), при цьому Регламент не містить застереження (в принципі як і заборони) щодо перегляду змісту рішення у випадку зміни обставин, за яких це рішення було винесено. На наш погляд, така норма мала б бути внесена до нього, адже в окремих випадках заборона перегляду рішення може суперечити інтересам дитини або подружжя. І хоча можливість зміни рішення може бути закріплена нормами внутрішнього законодавства держави-учасниці ЄС, проте варто було закріпити подібне положення і у *acquis communautaire*. Потрібно також зазначити, що ст. 25 особливим чином наголошує на тому, що відмова у визнанні не може ґрунтуватись на тому, що національне право держави, в якій здійснюється визнання, не дозволяє розлучення, встановлення режиму окремого проживання чи визнання шлюбу недійсним з тих же підстав.

На відміну від процедури визнання, процедура звернення до виконання іноземного судового рішення відповідно до норм розділу 2 глави III є більш складною та потребує виконання певних формальностей. Слід також звернути увагу на той факт, що відповідні статті вказаного розділу присвячені зверненню до виконання рішень у справах щодо батьківської відповідальності. У цілому процедура отримання екзекватури, передбачена II Брюссельським Регламентом, відповідає аналогічній процедурі I Брюссельського Регламенту з незначними відмінностями. Отримання екзекватури відповідно до II Брюссельського Регламенту передбачає дві можливі стадії: 1) подання відповідної заяви до суду держави за місцем проживання особи, щодо якої здійснюється виконання, або дитини; 2) оскарження екзекватури в апеляційному порядку.

II Брюссельський Регламент також закріплює особливий інститут негайного виконання судових рішень без отримання екзекватури (розділ 4 глави III). Зокрема, таке виконання допускається у рішеннях щодо права доступу до дитини та повернення дитини (ч. 1 ст. 40). Такі рішення мають виконуватись без будь-яких додаткових процедур, більш того, за певних умов суд, який видав таке рішення, може допустити його негайне виконання незалежно від апеляційного оскарження такого рішення (абз. 2 ч. 1 ст. 41 та абз. 2 ч. 1 ст. 42). Примусове виконання в цьому випадку здійснюється на підставі відповідного сертифікату.

Особливістю II Брюссельського Регламенту, яка відрізняє його від I Брюссельського Регламенту, є те, що, окрім можливості виконання іноземних юридичних документів та мирових угод, він також передбачає можливість їх визнання (ст. 46). Порядок звернення їх до виконання та визнання аналогічний до того, в якому виконуються та визнаються іноземні судові рішення.

Запровадження II Брюссельського Регламенту вимагає широкої міждержавної співпраці, відтак цьому питанню присвячено главу IV Регламенту. Положення цієї глави покладають на держави-учасниці ЄС обов'язок співпраці в питаннях реалізації Регламенту та визначення з цією метою спеціального органу уповноваженого здійснювати таку співпрацю.

Разом із тим, чітко визначена сфера застосування II Брюссельського Регламенту не охоплює всіх, навіть найбільш важливих, питань сімейного права. Зокрема, II Брюссельський Регламент не застосовується у справах щодо аліментних зобов'язань. Протягом тривалого часу на підставі ч. 2 ст. 5 I Брюссельського Регламенту судова юрисдикція та визнання і виконання рішень у таких справах регулювались нормами I Брюссельського Регламенту. Внаслідок цього створення окремого інструменту, який би врегулював відносини у сфері аліментних зобов'язань, не розглядалось європейським законодавцем як необхідність. Більш того, дискусії точилились з приводу поширення дії II Брюссельського Регламенту і на питання аліментних зобов'язань, адже на практиці судові рішення щодо розірвання шлюбу, встановлення режиму окремого проживання, батьківської відповідальності часто включають і питання щодо аліментів. Проте врешті-решт законодавець зупинився на тому, щоб запровадити самостійний інструмент, який би врегулював відносини виключно щодо аліментних зобов'язань (більш детально позиція європейського

законодавця викладена в «Зеленій книзі» Комісії Європейського Співтовариства щодо аліментних зобов'язань від 15 квітня 2004 р. [8]). Таким чином з'явився III Брюссельський Регламент, який визначає не лише питання юрисдикції, визнання та виконання судових рішень у справах щодо призначення аліментів, а й створює систему наднаціональних колізійних норм, за допомогою яких визначається матеріальне право, яке врегулює питання аліментів. Щоправда останнє зроблено у бланкетний спосіб: шляхом відсилки до Гаазького протоколу від 23 листопада 2007 р. про право, що застосовується до аліментних зобов'язань [9]. Рішення Комісії щодо запровадження III Брюссельського Регламенту отримало схвальні відгуки як в науковому середовищі, так і у середовищі практикуючих юристів, це зумовлено тим, що аліментні зобов'язання у сімейному праві мають істотні особливості в порівнянні з цивільними зобов'язаннями, а тому потребують особливого врегулювання, в тому числі, і в питаннях, пов'язаних із судовим вирішенням спорів [10].

Висновки. Отже, підсумовуючи необхідно відзначити, що ЄС зроблені важливі кроки на шляху уніфікації джерел МПРП та створення спільного МПРП ЄС і запровадження II Брюссельського Регламенту є одними із цих кроків. Більш того, розпочато процес кодифікації міжнародного цивільного процесу ЄС [11, с. 5]. Проте, незважаючи на все це, процес уніфікації і досі є фрагментарним, що можна бачити також і на прикладі II Брюссельського Регламенту. Пояснення цього факту криються як у обмежених законодавчих повноваженнях органів ЄС, так і у застосуванні принципів субсидіарності та пропорційності щодо законодавчих актів Союзу [12]. Проте таку фрагментарність не слід оцінювати однозначно негативно, адже вона дає змогу цьому процесу досягти більшої поступовості, виваженості та доцільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Черняк Ю. В. Інститут підсудності в міжнародному приватному праві країн Європейського Союзу та України: Автореферат дис. ... канд. юрид. наук по спец.: 12.00.03. – «Цивільне право. Цивільний процес. Сімейне право. Міжнародне приватне право» / Ю. В. Черняк. – К., 2006. – 24 с.
2. Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000 / The Maastricht Collection: Selected National, European and International Provisions from Public and Private Law. Second edition. – Edited by Kiiver Philipp, Kornet Nicole / P. Kiiver, N. Philipp. – Amsterdam: Europa Law Publishing, 2010. – 929 p.
3. Stone Peter EU Private International Law. Second edition / P. Stone. – Glos: Edward Elgar Publishing, 2010. – 576 p.
4. Mirjam Freudenthal The future of European Civil Procedure: [Електронний ресурс] European Journal of Comparative Law. Vol. 7.5 December 2003. – Режим доступу: http://www.ejcl.org/75/art75-6.html#N_25_.
5. Case C-523/07: Judgment of the Court (Third Chamber) of 2 April 2009 (reference for a preliminary ruling from the Korkein hallinto-oikeus (Finland)) — proceedings brought by A. [Електронний ресурс]: Official Journal of the European Union. Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:141:0014:0015:EN:PD>
6. Case C-435/06: JUDGMENT OF THE COURT (Grand Chamber) 27 November 2007. [Електронний ресурс]: Official Journal of the European Union. Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:141:0014:0015:EN:PDF>
7. Bogdan Michael Concise Introduction to EU Private International Law / M. Bogdan. – Amsterdam: Europa Law Publishing, 2012. – 240 p.
8. Green Paper Maintenance obligations 15.4.2004 COM(2004) 254 final: [Електронний ресурс] European Commission. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0254:FIN:EN:PDF>
9. Protocol on the law applicable to maintenance obligations concluded 23 November 2007: [Електронний ресурс] Hague Conference of Private International Law: Final Act of the Twenty-First Session. – Режим доступу: <http://www.hcch.net/upload/finact21e.pdf>.
10. David Hodson Maintenance within the EU: The New Regulation: [Електронний ресурс] Family Law Week. 29.01.2009. – Режим доступу: <http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed31854>.
11. Юрова Н. М. Международное гражданское процессуальное право: теоретические основы имплементации норм в правовой системе Российской Федерации / Н. М. Юрова. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 352 с.
12. Aude Fiorini The Codification of Private International Law in Europe: Could the Community Learn from the Experience of Mixed Jurisdictions?: [Електронний ресурс] European Journal of Comparative Law. Vol. 6.1, April 2002. – Режим доступу: <http://www.ejcl.org/121/art121-7.pdf>.